

5. Crystal D. Investigating nonceness: lexical innovation and lexicographic coverage / D. Crystal // Manuscript, Narrative, Lexicon: Essays on Literary and Cultural Transmission in Honor of Whitney F. Bolton / Eds. by Robert Boeing, Kathleen Davis. – Lewisburg : Bucknell University Press, 2000. – P. 218–231.
6. Hohenhaus P. How to do even more things with nonce words (other than naming) / Peter Hohenhaus // Lexical creativity. Texts and Contexts. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2007. – P. 15–39.
7. Munat J. Lexical Creativity as a Marker of Style in Science Fiction and Children’s Literature / Judith Munat // Lexical creativity. Texts and Contexts. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2007. – P. 164–182.
8. Nwokah E. Word play: The creation and function of novel words in the pretend play of two siblings / E. Nwokah, K. Graves // American Journal of Play. – 2009. – Vol. 4. – P. 429–450.
9. Swyatek D. The notion of nonce-formation “revisited” / Swyatek Dagmara // Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Studia Neofilologiczne. – 2014. – Z. 10. – S. 207–221.

Summary

The given article focuses on the pragmatic aspect of nonce word-formation with the emphasis on a range of functions nonce words perform in a discourse. Having analysed scholarly literature, the author has made an attempt to generalize all the functions of nonce words in accordance with their determinants. In a nutshell, it may be assumed that the functions of nonce formations in a discourse may be divided into general, communicative and metacommunicative. Despite the fact that a number of scholars concentrated on communicative functions, namely stylistic, expressive, emotive and impressive, metacommunicative functions have not been given sufficient amount of attention. However, these are mostly preconditioned by intertextuality and interdiscursivity and contribute to the meaning of such items in a context.

УДК 811.581

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ ПІСЛЯ ЕПОХИ ПРАВЛІННЯ ДИНАСТІЇ ХАНЬ

Дацьо О.Г., Швед Е.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Поряд з давньоіндійською, класичною та арабською, китайське класичне мовознавство є однією з найвідоміших незалежних мовознавчих традицій. Цінність його перш за все в

тому, що воно виникло на ґрунті мови, що належить до ізолюючих і значно різниться за будовою від європейських, виробило методи, що є більш придатними для цілого ряду східних мов.

Проблема історії лінгвістичної думки Давнього Китаю була предметом вивчення цілого ряду дослідників. Цікаві факти з історії китайської лінгвістики представлені в працях таких вітчизняних науковців, як Т.А.Амирова [1], А.В.Десніцкая [5], І.І.Ковалик [6], Н.И.Конрад [7], Г.П.Сердюченко [10], П.Шмідт [16] та зарубіжних вчених Ван Лі [2,3,4], Ло Чанпэй [8], Чжен Шиму [14], Чжен Чжен-до [15].

Однак ця тема ще недостатньо досліджена. Більшість сучасних праць з лінгвістики та мовознавчих посібників дуже фрагментарно висвітлюють, а інколи зовсім не торкаються проблеми давньокитайського мовознавства. Пропонована публікація є спробою дослідження досягнень давньокитайської лінгвістики після завершення правління династії Хань.

Актуальність статті зумовлена відсутністю комплексного підходу до вивчення проблем розвитку лінгвістичної науки давнього Китаю. Водночас серед сучасних лінгвістів усе більше зростає зацікавлення окремими специфічними аспектами цієї проблеми.

Мета цієї статті – дослідити особливості розвитку давньокитайської лінгвістики, зокрема, її періоду після правління династії Хань, проникнути у самотність підходу китайських лінгвістів до вивчення ряду фонетичних, морфологічних та синтаксичних явищ, а також дослідити основні методи та принципи, застосовані китайськими мовознавцями при вивченні проблем лінгвістики.

Завдання дослідження полягає у комплексному вивченні специфіки давньокитайської лінгвістики, починаючи від самотнього підходу до вивчення фонетичних явищ і завершуючи проблемами дослідження синтаксису; як висновок виділити позитивні аспекти та недоліки досліджень китайських мовознавців.

Матеріалом дослідження слугували праці мовознавчого спрямування таких найвідоміших китайських дослідників – лінгвістів як Сунь Ян, Шень Юе, Лу Фаянь, Лі Чжоу, Гу Еван, Шоувень, Фань Сі-вень, Лу І-вей та Ван Нян-сун.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки.

Після династії Хань основним напрямком у китайському мовознавстві стає вивчення фонетики. Причинами цього були, з одного боку, розвиток поезії, теорії віршування, з другого проникнення з Індії до Китаю буддизму (китайською "фо"). Під впливом індійських фонетиків китайські вчені здійснюють фонетичний аналіз слів, класифікують звуки, розробляють чотири тони (інтонації) своєї мови. Якщо до цього часу китайських мовознавців цікавили написання і значення ієрогліфів, то тепер вони звертають увагу на їх вимову.

Китайськими лінгвістами був створений досконаліший спосіб запису читання ієрогліфів, – так зване "розрізання" чи фаньце. З його допомогою прочитання ієрогліфа може бути вказано через читання двох інших. У китайській

мові найголовнішою фонетичною одиницею є склад, що ділиться на дві основні частини – початкову і кінцеву, або ініціаль і фіналь. Метод розрізання сприяє точному позначенню читання ієрогліфів. Вчені вважають, що думка про можливість розчленування слова на окремі звуки виникла у китайців під впливом знайомства з індійською системою письма, але сама методика має чисто китайське походження [1, с.100]. Існує думка, що розрізання як метод позначення читання ієрогліфів ввів вчений Сунь Ян в коментарях на словник "Ер'я" (III ст.). Однак застосування фаньце знаходять у авторів кінця III ст. Саме епоха після Хань характеризується розквітом лексикографічних досліджень, у цей час укладаються побудовані за фонетичним принципом словники рим. Слова в них розташовуються не за першою літерою, а за закінченням. З'являються словники такого типу, зокрема, першим з них був "Шен лей" ("Категорії звуків") Лі Дена та ряд інших, однак ні один із них не зберігся. Причин їх виникнення було декілька: поява римованої поезії, необхідність подавати у словнику вимову слова, позначеного певним ієрогліфом; потреба траскрибувати іншомовні власні імена [6, с.12].

На кінець V ст. припадає вивчення тонів китайської мови. Вважають, що теорію тонів, які поряд із римами є дуже важливими для китайської поезії, опрацював Шень Юе (441–513 рр.). Була встановлена класична система чотирьох тонів: рівного, висхідного, падаючого і вхідного (пин 平, шан 上, цюй 去, жу 入). З цього часу відповідно до тонів словники рим діляться на чотири частини. Такі словники містили т. зв. "малі рими" (сяо юнь), – групи омонімів, в які об'єднувались склади всередині кожної рими.

Найвідомішим словником рим, що у дещо видозміненій формі дійшов до нас, є словник Лу Фаяня "Це юнь" ("Розрізання і рими") (601 р.). Крім цього автора, його укладачами були ще вісім чоловік. Оскільки укладачі словника походили з різних місцевостей, то у словнику фіксуються фонетичні особливості різних діалектів. Автори словника розрізняють 193 рими, що утворюють 58 класів. Згодом цей словник розширили і доповнили, в результаті чого, він отримав назву "Гуан юнь", тобто "Розширений юнь". Він вже налічував 206 рим, що творили 61 клас. Його особливістю було те, що рими, які мають спільний елемент складу, на відміну від попереднього словника, були зосереджені в одному місці. Цей порядок розташування рим був встановлений Лі Чжоу в кінці VIII ст. А у 1067 р. цей словник був суттєво доповнений і отримав назву "Цзи юнь" ("Повний юнь"), він налічував 53 525 ієрогліфів. У ньому було змінено розташування багатьох рим. Об'єм досліджуваного матеріалу, детальність його дослідження засвідчують велике зацікавлення проблемами фонетики. Згодом словники такого типу стали називати оберненими, що є особливо сприятливим для віршування. Принцип укладання словників базувався лише на частині складу, що римувалась, і тоні, прямої класифікації слів за початковими приголосними у словниках немає. Перший список початкових приголосних китайської мови уклад буддійський монах Шоувень, що жив у кінці епохи Тан [1,с.106]. Його список містив 30 приголосних, які він поділяв на п'ять груп: губні, язикові, задньозубні,

передньозубні і гортанні. Вважають, що ця класифікація виникла під впливом індійського мовознавства. Згодом з'являлись нові класифікації такого типу. Вони дають підставу вважати, що число ініціалей у китайській мові епохи Тан було 36, число фіналей – близько 206.

Поряд із словниками рим у Китаї укладались і так звані ключові, тобто звичайні словники ієрогліфів. Так у 548 р. Гу Еван уклав словник "Юй пянь" ("Нефритова книга"). Автор, даючи пояснення структури ієрогліфа, детально зупиняється на поясненні значень, ілюструючи їх численними прикладами із літератури. Гу Еван розміщує ієрогліфи за 542 ключами. На жаль, цей словник дійшов до нас у дещо видозміненому стані.

Пізніше його замінив об'ємний "Лей пянь" ("Книга категорій"), що налічував 53 165 ієрогліфів. Він був укладений групою дослідників і у 1066 р. представлений імператору Сима Гуаном. Отже, у Китаї укладались одночасно два типи словників, – словники рим і ключові.

Важливим кроком у дослідженні китайської фонетики стало укладання фонетичних таблиць. Це було своєрідне схрещення осей, де по одній осі розміщувалася фіналь, а по другій – ініціаль, на перехрещенні ж розташовувався склад, що складався відповідно з двох попередніх. Таким чином, кожен склад, що існував у мові, мав своє певне місце, а система складів, закономірності поєднуваності звуків ставали прозорими [1, с. 109].

Найбільш відомою із ранніх фонетичних таблиць є "Юнь цзинь" ("Зеркало рим") XII ст. Її авторство приписують монаху-індусу.

Учені вважають, що лише після появи фонетичних таблиць китайське мовознавство чи китайську фонетику можна розглядати як окрему науку, зазначаючи, що фонетичні таблиці стали спеціальним методом у китайській фонетиці. Вони мають свою теорію деньюнь (науку про класифікацію рим і звуків взагалі) із складною спеціальною термінологією.

Що стосується інших галузей китайського мовознавства, то китайські вчені виділяли повні слова (шицзи), пусті (сюйцзи) і службові (чжуцзи) [7, с. 25]. Письменник XIII ст. Фань Сі-вень виділяє "повні" і "пусті" слова; під першими він розуміє слова з предметним значенням, а під другими – з дієслівним, а також прислівникового типу. Одночасно він зазначає, що поєднання цих слів є необхідним для побудови мовлення, тобто слова розглядаються ним не тільки з семантичної, але й з граматичної сторони. З цієї точки зору важливим є трактат Лу І-вея (кінець XVI – поч. XVII ст.) "Чжу юйцзы" ("Службові слова"), в якому наводяться приклади близько ста таких слів і часток.

Великих успіхів китайське мовознавство досягло у XVII–XIX ст., – дальший розвиток отримали етимологія, історична фонетика, синтаксис, особливо вчення про синтагми [9, с.12] Основоположниками китайської граматики вважають Ван Нянь-суня (1744–1832) та його сина Ван Ін-чжи (1766–1834), які зробили вагомий внесок у вивчення китайської лінгвістики.

Паростки зародження стилістики прослідковуються у китайському мовознавстві з найдавніших часів, – виділялись слова "високі" чи "вишукані", що

належали до відповідної мови, це була, свого роду, літературна мова. Словником такої мови вважають "Ер'я".

Вчення про граматичну будову слова розвинулось у китайському мовознавстві пізніше, зокрема у XVII–XIX ст. У цей час критичному дослідженню піддаються пам'ятки давнини, що сприяє розквіту текстології, етимології, історичної фонетики.

Вивчення історії китайського мовознавства має особливе значення для вивчення історії науки про мову в цілому.

Таким чином, усе викладене вище підводить нас до наступних **висновків**:

Заслуги китайських мовознавців у галузі лінгвістики такі:

1. Створили самобутню писемність (ієрогліфіку), дослідили її структуру та походження, її перевагою є те, що багато морфем-омонімів позначаються на письмі різними ієрогліфами, а одні і ті ж самі морфеми, що по-різному звучать у діалектах, об'єднані одним і тим самим ієрогліфом.

2. Досліджували лексикологію: уклали тлумачні словники, діалектні, локально паспортизуючи слова у словниках; уклали словники рим, виділяючи окремо групи омонімів; етимологічні словники, виводячи етимологію із звукового сприйняття. Ввели специфічний принцип побудови словників за ключами, розвинувши теорію категорій, що стала базою для творення нових знаків китайської писемності, ієрогліфів. Встановили шість таких категорій: зображальні, вказівні, ідеографічні, фонетичні, видозмінені та запозичені, застосовуючи дистрибутивну основу.

3. Розробили самобутній підхід до вивчення ряду фонетичних явищ та винайшли нові методи їх дослідження (винайшли фонетичні таблиці як спеціальний метод дослідження китайської фонетики, який застосовується і в наш час; винайшли метод розрізання (фаньце), що дає можливість точно позначати читання ієрогліфів; дослідили природу складу, виділяючи ініціаль та фіналь; класифікували приголосні та голосні китайської мови; виробили теорію чотирьох тонів китайської мови (рівного, висхідного, падаючого, вхідного).

4. Досліджували частини мови, виділяли повні, пусті та службові слова, розглядаючи граматичну функцію слова нерозривно від значення.

5. Досліджували граматику, зокрема у галузі синтаксису, вчення про синтагми.

6. Мали уявлення про лексичну синонімію, омонімію, стилістику, критичну текстологію, історичну фонетику.

Винайдені китайськими мовознавцями методи та принципи дослідження стали, безумовно, більш придатними для опису ряду східних мов (японської, мов сусідніх з Китаєм країн), ніж європейських.

Серед недоліків, які наявні у вченні китайських мовознавців, можемо виділити такі:

1. Будучи корисним для східних мов, китайське мовознавство на відміну від індійського майже нічого не дало для сучасної європейської науки про мову.

2. Недоліком китайської писемності є наявність величезної кількості письмових знаків.

3. У Китаї граматики почала виділятися у самостійну науку порівняно пізно, у XIII ст.

4. Вивчаючи особливості фонетики, китайські лінгвісти не досліджували фізичну природу звуку, – головним об'єктом їх вивчення було не мовлення, а ієрогліф; спонуканням до класифікації голосних та приголосних звуків послужило знайомство із досягненнями індійської лінгвістики.

5. Хибно виводили етимологію слів із звукового сприйняття. Безперечно, що знайомство з історією китайського мовознавства, його заслугами має велике значення і для історії науки про мову взагалі. Повноцінна історія мовознавства не може складатися виключно з історії європейської лінгвістичної думки. Оскільки Китай має історію лінгвістичної думки, що сягає проміжку у два тисячоліття, вона повинна бути включена в загальну історію науки про мову. Історія лінгвістичної думки в Китаї служить необхідним матеріалом і для побудови міцної, історично обумовленої загальної теорії мови.

Література

1. Амирова Т.А., Ольховников Б.А., Рождественский Ю.В. Очерки по истории лингвистик. – М., 1975.
2. Ван Ли. Китайская фонетика. – Бэйцзин, 1935.
3. Ван Ли. Очерк истории китайского языка. – Пекин, 1957.
4. Ван Ли. Современная китайская грамматика (Чжунго сяньдай юйфа). – Шанхай, 1947.
5. Десницкая А.В., Кацнельсон С.Д. История лингвистических учений. Древний мир. – Ленинград, 1980.
6. Ковалик І.І., Самійленко С.П. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки. – Київ, 1985.
7. Конрад Н.И. О национальной традиции в китайском языкознании // Вопросы языкознания. – 1959. - № 6. – С. 18-27.
8. Ло Чанпэй. Краткий очерк истории китайского языкознания. – Кэсюэ тунбао, 1953.
9. Лоя Я.В. История лингвистических учений. – М., 1968.
10. Сердюченко Г.П. Китайская письменность и её реформа. – М., 1959.
11. Собрание классиков (Чжу цзы цзичэн). – Шанхай, 1935. – Т. 1.
12. Тринадцать канонических (Шань сань цзинь). – Шанхай, 1914.
13. Учебник китайского языка для средней школы первой ступени («Ханьюй чунь цзюэ кэбэнь»). – Пекин, 1955.
14. Чжен Шиму. История китайской фонетики. – Чанша, 1938.
15. Чжэн Чжен-до. Иллюстрированная история китайской литературы (Чжунго вэньсюэши чатубэнь). – Пекин, 1957.
16. Шмидт П. Опыт мандаринской грамматики с текстами для упражнений. – Владивосток, 1915.

Summary

Acquaintance with the history of Chinese linguistics and its achievements is important for the history of linguistic science in general. A comprehensive history of linguistics cannot consist exclusively of the history of European linguistics. Since China has a history of linguistic thought spanning two millennia, it must be included in the general history of the science of language. As a result of the performed research, the authors arrive at certain conclusions.

УДК 811 , 111' 253+008

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОВИ І КУЛЬТУРИ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Драбов Н. Ю.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її значення. Сучасна лінгвістика характеризується тенденцією до осмислення культурної свідомості окремої нації за допомогою мовних засобів. Питання ж про те, чи може бути мова відображенням культури, займає одне з центральних місць у мовознавстві, а проблема взаємодії мови і культури завжди перебувала в центрі уваги лінгвістів, переважна більшість яких, незважаючи на різні підходи до її вирішення, розглядають культуру і мову в тісному взаємозв'язку.

Аналіз досліджень та публікацій, на які спираємося у цій статті. Проблему взаємодії культури і мови досліджували в різний час В. фон Гумбольдт, Е. Сепір, Б. Уорф, М. Бахтін, Є. Верещагін, В. Костомаров, А. Вержбицька, В. М. Русанівський, Л. Віссон. Мовознавці розглядають мову й культуру не як окремі системи, а як такі, вплив котрих одна на одну є беззаперечним. Виключенням є погляди представників школи відомого сучасного американського лінгвіста Н. Хомського, які не підтримують думку про неподільність мови і культури, обстоюючи ідею універсальності людських мов та існування внутрішньої структури, загальної для всіх мов [10].

Виклад основного матеріалу. Відносини мови і культури – древня тема, яка століттями була причиною суперечок ряду вчених і мислителів. Одні з них, починаючи з Платона, стверджували, що мова створює культуру, оскільки ідеї і поняття закладені в нашій голові від народження, як прожилки у глибі мармуру ще до того, як скульптор почне висікати з нього фігуру, інші ж (В. фон Гумбольдт і його послідовники, а також марксистки) вважали, що мова – дитя культури, і в ній відображається весь національний характер [4, с. 15]. Мова, на думку Гумбольдта, залежить від духовної сили народу, вона є зовнішнім виявом духу народу. «Мова